

AGENDA

OKTOBER

- 23 Dorpsmaaltijd
- 28 Inloopcafé
- 30 Dorpsmaaltijd

NOVEMBER

- 21 Intocht Sinterklaas
- 19 Grofvuilroute
- 19 - 22 IOVIVAT speelt
- 25 Inloopcafé
- 27 - 29 IOVIVAT speelt

DECEMBER

- 5 Oud papier
- 7 Vrijwilligersdag
- 16 Inloopcafé

JANUARI

- 8 Nieuwjaarsvisite in de Doorrit
- 16 Inloopcafé

IN DEZE UITGAVE

- p.2** Van de redactie
- p.2** Van de Bestuurstafel
- p.3** Een geheimzinnig paadje
- p.4** Akkertjes in Garnwerd
- p.6** Garnwerders geven de pen door
- p.7** Sunnemeerten lichtsculptuur
- p.8** Dagboek Grietje Rogaar
- p.10** 150 jaar Café Hammingh:
interview Egbert Hammingh

VRIJWILLIGERSDAG

Vrijwilligers van Garnwerd opgelet: het bestuur van de DV Garnwerd wil jullie graag bedanken voor jullie inzet. Plaats, datum en tijd worden nog bekendgemaakt!

Deadline inleveren kopij Gört nr. 134
MAANDAG 21 NOVEMBER 2026

VAN DE REDACTIE

De eerste Gört na een lange warme zomer! Vanzelfsprekend aandacht voor het 150-jarig bestaan van Café Hammingh, met een interview uit 1999 met de markante kroegbaas Egbert Hammingh die veel Garnwerders zich vast nog goed herinneren.

De Boekeniers zijn terug van vakantie met een artikel over de akkertjes in Garnwerd, we maken kennis met de familie Bijl in een combinatie van de rubrieken Garnwerders geven de pen door en Nieuw in Garnwerd, Wies Gorter wil een raadsel rond haar bos graag opgelost zien.

Verder naast de vaste rubrieken Van de Bestuurstafel en de Agenda een tweetal persberichten en stukjes uit het dagboek van Grietje Rogaar (1886-1977), dochter van de sluiswachter van de Wetsingersluis.

Graag tot de volgende Gört!

De redactie,
Auke Bouwman (redactie)
Pieter Malfiet (opmaak)

VAN DE BESTUURSTAFEL

De afgelopen periode heeft een gedeelte van het bestuur een vergadering gehad waarbij wethouder Richard Lamberst en leefbaarheidsadviseur (na de start van het nieuwe College gebiedsadviseur) Rita Hulst vanuit de gemeente aanwezig waren. Van beide kanten is dit gesprek als positief ervaren en worden er ook vervolgstappen gezet. Zo is bijvoorbeeld afgesproken dat er vaker contact zal zijn met Rita Hulst, die dan bij een bestuursvergadering zal aanschuiven.

Verder worden er in samenwerking met ouders en de school stappen gezet om de speeltuin bij het voetbalveldje aan te pakken.

Onlangs hebben we de Burendag georganiseerd en mede dankzij het weer was dit een succes. Zoals u al wel gemerkt heeft bestaat Café Hammingh 150 jaar en wordt hier veel aandacht aan gegeven op verschillende manieren: een tentoonstelling in de Doorrit, toneel van Io Vivat en twee dorpsmaaltijden. Hierover heeft u al een flyer in de bus gekregen.

Zo zijn er richting het eind van het jaar nog voldoende zaken die aandacht verdienen zoals bijvoorbeeld het organiseren van het Sinterklaasfeest. Voor de dorpsgenoten die daar mee bezig zijn alvast heel veel succes bij de voorbereiding.

Namens bestuur Dorpsvereniging
Garnwerd,
Jelle Zijlstra-Buwalda (voorzitter)

EEN GEHEIMZINNIG PAADJE IN MIJN BOS

WIE WEET DAAR MEER VAN?

Op een mooie nazomerdag loop ik het bos in achter mijn huis en tot mijn grote verrassing ligt daar een paadje van hele en gebroken dakpannen, oude bakstenen en houten plankjes, gelegd in los verband.

Wanneer liep ik voor het laatst in mijn bos? In ieder geval lag het er toen nog niet. Ik maak weer een provisorische afscheiding van takken om aan te geven dat hier geen doorgang is vanaf het pad langs het pierenbad. Een paar dagen later zijn de takken weggehaald. Takken zijn er genoeg dus een nieuwe barriade is gauw gemaakt. Weer een paar dagen later is het bouwsel weer verdwenen.

Maar nu is ook de ouwe, trouwe uil die rustig tegen een boom zat verdwenen. En nee, hij is niet weggevlogen. Tot nu toe kon ik het zien als een spel van wie dit het langst zou volhouden. Maar dit is geen spel meer.

Dit stukje dijk hoort bij mijn tuin en ik vind het niet prettig als iemand daar mijn afrastering weghaalt en een paadje legt waarvoor de dakpannen en bakstenen uit mijn eigen voorraadje zijn gehaald en dan ook nog mijn uil meeneemt.

Weet iemand hier misschien iets vanaf?
Ik zou het graag willen horen.

Wies Gorter

DE LEEFSTIJL ACADEMIE

De Leefstijl Academie krijgt nieuw thuis bij De Oude Manege in Winsum.

De Leefstijl Academie is per 1 september overgenomen door Deni van Dalsem en Henk Alssema, eigenaren van De Oude Manege in Winsum. Tijdens een feestelijk overdrachtsmoment werd vanmiddag symbolisch het stokje overgedragen. Daarmee blijft behouden wat Karel en Annelien Jonker in de afgelopen jaren met veel plezier, toewijding en enthousiasme hebben opgebouwd. De nieuwe eigenaren willen De Leefstijl Academie niet alleen voortzetten, maar ook verder ontwikkelen.

DE AKKERTJES IN GARNWERD DOOR DE JAREN HEEN

In 2020 bestond de moestuinvereniging Ezinge-Garnwerd 100 jaar. Dat zou groots gevierd worden. Helaas gooide corona roet in het eten. Hoe is deze vereniging destijds ontstaan en waarom?

Landarbeiderswet

In 1918 werd de Landarbeiderswet van kracht. De wet had als doel de positie van de arme landarbeiders te verbeteren, door het mogelijk te maken een lapje grond met een huisje erop te kopen (een 'plaatsje') tegen gunstige hypotheekvoorwaarden. Ook konden ze voor een schappelijke prijs een kaveltje grond pachten, en daarop groenten verbouwen voor eigen gebruik. De gemeenten moesten het voortouw nemen door gronden aan te kopen. Voor de uitvoering van de wet werden plaatselijke verenigingen opgericht, zo ook in de gemeente Ezinge, in 1920: de Vereniging tot bevordering van de verkrijging van onroerend goed door landarbeiders. De verenigingen kochten dan de grond van de gemeente op basis van een lening. Je kwam niet zo maar in aanmerking voor een kaveltje: je moest van onbesproken gedrag zijn, een oppassende landarbeider. Vrijwillig werklozen bijvoorbeeld mochten niet meedoen. Het paste in de betutteling van die tijd.

Bruinwold Riedel uit Saaksum

Een domineeszoon, Bruinwold Riedel uit Saaksum, heeft een grote rol gespeeld bij de

totstandkoming van de wet. Hij schreef over de 'sociale kwestie' op het platteland en werd zelf ook dominee (in Uitwierde bij Delfzijl). Daar deed hij een proef met het verpachten van pastoriegrond aan landarbeiders. Die proef pakte goed uit. Later werd hij secretaris van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen en deed hij onderzoek naar initiatieven in binnen- en buitenland om de positie van landarbeiders te verbeteren, ze zelfstandiger te maken en in staat te stellen voor een deel in hun eigen levensonderhoud te voorzien. Zo zou ook hun gevoel van eigenwaarde vergroot worden.

Gemeente Ezinge en Garnwerd

De gemeente Ezinge kocht ruim 5,5 ha. grond aan voor tuintjes in en nabij de dorpen Ezinge, Garnwerd en Feerwerd. Of er ook grond is aangekocht voor 'plaatsjes' is niet bekend. De vereniging kocht de kavels van de gemeente.

Fokko schrijft op de site van de Boekeniers over de situatie in Garnwerd. In Garnwerd lagen de eerste akkertjes aan de Torensmaweg. Later kwamen de volkstuinten te liggen ten noorden van de ijsbaan. Nog weer later aan de oostkant van het Reitdiep, waar ze nu nog liggen. Een tijdlang werden ook akkers in gebruik gegeven aan de zuidkant van de begraafplaats (dit was oorspronkelijke bedoeld voor de uitbreiding daarvan).

Uit een krantenverslag uit de jaren dertig bleek dat de vereniging 106 percelen tuingrond bezat: in Ezinge 29, in Feerwerd 33 en in Garnwerd 44.

7 jaar na de invoering van de wet werden wat cijfers bekend over de uitvoering ervan. In de provincie Groningen was het succes relatief groot: er werden 522 plaatsjes gerealiseerd en 387 ha. grond voor losse moestuinen uitgegeven.

Intrekking Landarbeiderswet in 1964

Op termijn bleek dat de belangstelling voor de tuintjes verminderde. De levensomstandigheden verbeterden (onder meer door de AOW), dus de akkertjes waren minder nodig voor eigen levensonderhoud. En in landbouwkringen zag men de kleine plaatsjes als concurrentie voor de bestaande boeren en vond men versnippering ongewenst in een tijd van schaalvergroting en ruilverkavelingen.

De intrekking van de wet betekende niet dat de plaatselijke vereniging ook verdween: die bleef bestaan. De akkers konden nu ook verpacht worden aan andere inwoners dan landarbeiders. De officiële naam bleef, maar de vereniging wordt tegenwoordig de Tuindersvereniging Ezinge-Garnwerd of De Akkers Ezinge-Garnwerd genoemd. In Feerwerd zijn geen akkers meer, in Ezinge en Garnwerd nog wel.

Educatieve reises

De vereniging zat, na verkoop van de grond ten noorden van de ijsbaan, goed in de slappe was. De leden lieten zich regelmatig scholen en gingen zo nu en dan, met hun wederhelft, hun licht opsteken bij andere clubs in het land. Er werd dan een bus afgehuurd en het gezelschap kwam na afloop van het dagprogramma, na uitgebreid voorzien te zijn van spijs en drank, met veel opgedane wijsheid en in een gezellige sfeer terug in Garnwerd.

Tot slot

De laatste jaren is zelf groente verbouwen (al dan niet biologisch) weer heel populair, waardoor de belangstelling weer is toegenomen. Er zijn nog wel akkers beschikbaar trouwens. Intussen bestaat de vereniging 106 jaar. In 2030 alsnog een jubileumviering?

GARNWERDERS GEVEN DE PEN DOOR

Deze keer maken we van de gelegenheid gebruik om “de pen” om te toveren tot “even voorstellen.....”

Aangenaam,

Wij zijn André, Rianne, Willemijn (7), Matthijs (5) & Nynke (3) Bijl. Een paar dagen voor kerst hebben we onze intrek genomen in de boerderij aan de Hunzeweg 27 te Garnwerd. Het ouderlijk huis van André, waar we nu als gezin van 5 van de ruimte mogen genieten.

Voor we naar Garnwerd verhuisden hebben we 8 jaar in Winsum gewoond. Een ruime woning en tuin aan de rand van Winsum, met alle voorzieningen op loopafstand. Als je er over nadenkt is het best gek dat je weet dat het huis wat je koopt niet de plek is waar je je hele leven zult wonen. De meeste mensen zullen voor een volgende woning samen op zoek gaan naar iets wat op dat moment bij hun past. Voor ons lag dat sinds het begin van onze relatie al vast.

Het bedrijf (veebedrijf en agrarisch loonwerk) is al ruim 45 jaar in het bezit van de familie en na een bedrijfsovername mogen wij dit nu voortzetten.

We hebben het woonhuis de afgelopen 2 jaar flink verbouwd, voornamelijk in de vrije avonden en weekenden (sorry voor de vele uurtjes aan lawaai tijdens sloop- en schuurwerk). Inmiddels is de verbouwing achter de rug. Tuurlijk, er zijn nog wel wat afwerkpuntjes, maar dat zal velen van jullie vast niet onbekend voorkomen, toch.....?

We zijn trots op het eindresultaat en genieten van 2 verschillende woonbelevingen zo dicht bij elkaar. Aan de voorkant hebben we een prachtig uitzicht op de Sint-Ludgerkerk midden in het dorp. En achter het huis genieten we van het weidse uitzicht over de landerijen met o.a. de schapen, de ruimte voor de kinderen om te spelen, en de vele luchtballonnen die we deze zomer hebben zien gaan. Onze 2 oudsten worden vanuit hun slaapkamers in de ochtend getrakteerd op prachtige zonsopkomsten en zien regelmatig de molen draaien. De jongste ziet in de avond de zon juist weer ondergaan, met een prachtig doorkijkje in de Renteniërs gang.

Vroeger lag het bedrijf vrij gelegen in het dorp en kon je er als het ware om heen rijden. In de jaren '70 zijn er verschillende straten bijgekomen en verschoof de toegangsweg ook, waardoor we nu met 2 adressen werken. Ons woon- en postadres aan de Hunzeweg, waar je overigens niet de auto kwijt kunt, laat staan een vrachtwagen of tractor. En ons bezoekadres aan de Krassumerstraat, waar men wél de auto kan parkeren. Lekker verwarrend, en behoeft extra uitleg, maar voorkomt wel een hoop rare capriolen in de toch al smalle Hunzeweg/Renteniërs gang.

André is niet nieuw in Garnwerd, hij woont er, op een tijdelijke onderbreking van 8 jaar, inmiddels al zijn hele leven. Ook qua werk is hij opgegroeid en groot geworden tussen de dieren en machines. Inmiddels is het loonbedrijf qua werkzaamheden behoorlijk uitgebreid en hebben we een mooi bedrijf opgebouwd. Zwaai je eerder altijd naar een rode tractor (MF), tegenwoordig kun je

ons ook tegenkomen op een groene (Fendt). Rianne heeft sinds haar jeugd eigenlijk altijd al interesse gehad in de agrarische sector en is na de groene school (waarvan zij en André elkaar kennen) verder gegaan richting de veehouderij en werkt momenteel als agrarisch adviseur bij een gemeente.

Willemijn & Matthijs zitten op de Borgschool in Winsum, en Nynke zal na de meivakantie daar ook starten. Ondanks een verhuizing naar een ander dorp is de reistijd, met 7 minuten, exact gelijk gebleven volgens Goog-

le maps. Al moet je dan niet de brug tegen hebben.....

Ondanks dat ze niet in het dorp naar school gaan, hebben ze al wel met een aantal kinderen kennis gemaakt en zo af en toe wordt er ook samen gespeeld. Mooi om te zien hoe dat gaat. Met elkaar genieten we van de ruimte en mogelijkheden die deze prachtige plek ons biedt.

We houden de "traditie" in ere en geven de pen graag door aan onze (achter)buurvrouw Renneke.

BOUW MEE AAN GROOT LICHTSCULPTUUR VOOR SUNNEMEERTEN PARADE

In Winsum wordt de komende weken gebouwd aan een bijzondere, grote lichtsculptuur. Inwoners van Winsum en wijd omliggende dorpen kunnen de komende weken aansluiten om samen mee te bouwen aan dit gezamenlijke kunstwerk. Dat doen zij samen met inwoners van het azc in Winsum.

De bouw start op zaterdag 3 oktober. Later instromen is mogelijk tot en met 23 oktober. Onder begeleiding van kunstenaar Adriaan Keizer ontwerpen en bouwen de deelnemers een of meerdere sculpturen met elkaar, vanuit het thema Rituelen.

De werkplaatsessies vinden plaats op zaterdagmiddag 3 oktober van 13.30 tot 16.30 uur, vrijdagochtend 9 en 23

oktober, van 09.30 tot 12.30 uur en op zondagochtend 25 oktober van 09.30 tot 12.30 uur. Locatie: Onderdendammerweg 34 in Winsum (voorheen sport-school Veldwijk).

Deelname is gratis en iedereen vanaf 16 jaar is van harte welkom om mee te doen.

Op 7 november komt alles samen tijdens de Sunnemeerten Parade. Dan dragen de deelnemers hun kunstwerk door Groningen en maakt het gezamenlijke werk onderdeel uit van de betoverende parade waarin tientallen lichtsculpturen, muziek en theater samenkomen in de straten van Groningen.

Iedereen kan meedoen; ervaring met kunst of bouwen is niet nodig.

Meebouwen? Aanmelden kan via www.sunnemeerten.nl/aanmelden

DAGBOEK GRIETJE ROGAAR

Uit het dagboek van Grietje Rogaar
(1886-1977), dochter van Philippus
Harmannus Rogaar, sluiswachter van
de Wetsingersluis, en Grietje Bos.

Toen ik in Garnwerd op school ging, waren er in dat kleine dorp : 6 kruideniers-winkeltjes, 2 smeden, 2 schilders, 3 schoenmakers, 2 kleermakers, 2 babiers, 1 kuiper, 1 manufactuur, 1 timmerman, 1 aannemer, 2 café's, 1 Hervormde kerk, één gebouwtje waar de Afgescheiden samen kwamen; ook waren er 2 bakkers.

Er was ook een jaarlijkse kermis van zaterdag en zondag en ook 's maandags 's avonds ging de draaimolen wel eens. Het eene jaar stond de kermis op de dijk bij café Hammingh en het andere jaar bij café Wiersema. (Later Kooi ,) Als de draaimolen daar draaide, draaide het over de gracht heen. Eens op een avond ging de draaimolen stuk en kwamen "halfscheide" van de bezoekers in de gracht terecht en zal hun wel wat afgekoeld hebben.

Als meisje, als ik met mijn vriendinnetjes in de kerk zat, gingen we eerst tellen hoeveel kaalkoppen er zaten, dan opgelet als het zingen begon. In de kerk waren van die bankjes, waar je de voeten op kon zetten. De mannen zetten de voeten er stijf tegenaan en dan maar galmen jongens; soms wel eens te lang aanhouden.

In het koor, of kouwer zeiden wij, zaten de goede ingezetenen, boeren en wat gegoede burgerij. Door de kerkeraad werd besloten om de banken van het koor te verhuren. Een kerkeraadslid was er tegen. Hij huurde er echter wel een plaats van, maar ging er niet zitten en liet hem bezetten door een vrouw, die niet alleen kwam, vergezeld van springende beestjes.

Zoon persoon, als boven beschreven, kregen we ook wel door de sluis. Vader vergeleek de beestjes dan bij een aanval van de boeren op de Engelsen. Het was in de tijd van de oorlog van de Boeren in Transvaal met de Engelsen. Dan beten de boeren Klaaske hier en dan weer daar. Ook zag je Klaaske wel met een deken en de lastige bewoners ervan, een bad te geven. Ze gingen over boord.

Later zag ik in de kerk te Wetsinge dezelfde vrouw met een vriendin zitten. Ze hadden steeds een ruime plaats want er was niemand die hen lastig viel. Ze gingen allen op een andere plaats zitten.

In Garnwerd werden wagens en vee met een schouw over het Reitdiep gezet. De voetgangers echter met een roeiboot. Een van de drukste dagen was met de Wintsummer beestemarkt. Wij waren er meestal bij als ze terug kwamen van de markt. Het was dan een hele toer vaak dat ze de koeien op de schouw kregen. En wij maar roepen tuu, tuu en tot grote pret van ons als een koe liever zwemmende de overkant wilde bereiken. Zeer tot ongenoegen van Hammingh, want die overtocht van de koe kreeg hij niet betaald.

Ik ging ook wel naar de kerk in Oostum. Eens dat ik er heen ging, was er een boerin met een kinderhoedje op, wat heel bespottelijk leek. Achteraf bleek dat ze één te veel op had.

Oostum is een kleine plaats. Een kerk, een paar huizen en boerderijen er om heen. Aaltje Hekkema moest driemaal daags de klok luiden. Maar verschilde wel eens van tijd. Zo was de middagklok soms om twaalf uur wel een half uur later. Dat gebeurde dan wel als een boer dacht dat hij anders zijn hooi of koren niet op tijd binnen zou kunnen krijgen.

Wij hadden als dokter toen Dr. Oosterbaan uit Aduard, die ze ook veel in Garnwerd hadden. Dr. Oosterbaan bezocht zijn patienten toen nog te voet. In Garnwerd ging Mans Elerie, een lange grote jongen, ook lopende de medicijnen halen.

Bij vorst werd het Reitdiep vaak door de Hunzeboten open gehouden, zeer tot ongenoegen van de bewoners van Garnwerd. Ze werden dan ook vaak met stenen begogeld. Ze reden soms al op de kanten van het kanaal en dan braken toch de boten er door. Het was eigenlijk onzinnig werk. De boten, die allemaal door Friesland moesten, mochten daar niet door breken. Want daar was een verbod als het ijs een zekere dikte had, ze niet mochten varen.

Op een dag viel de oude Terwiel in het Reitdiep. Ze riepen aan zijn zoon, die daar aanwezig was: "Je vader zit in 't diep". "Ja", zegt Kobus, "maar het werken is mij verboden". Hij liep toen in de ziektewet. Egbert Hammingh was al bezig de oude baas te helpen en kreeg al vat aan zijn haren, maar o, schrik, hij bleef met de pruik, die Terwiel droeg, in de handen zitten.

Ieder dorp heeft zo'n plaats waar ze bijeen komen. In Garnwerd was dat om de molen toe. Ze lagen dan 'zomers meestal languit in het gras. Er werden de dorps nieuwtjes behandeld en hadden zo onderling bevreemderij.

Ook haken ze naar een scheepsvrachtje. Het waren toen nog vele zeilschepen en

als ze het in de wind hadden, werden ze getrokken. Als de schipper dan bij die mannen kwam vragen om een paar mannen, dan werd er om geloot, welke zou gaan. Dan werd er een houtblokje omhoog gegooid met letter of leeuw.

Zo had Jan Slump ook eens een vrachtje en kwam door de sluis. Jan kreeg toen van de schippersvrouw koffie en brood. Het brood pakte hij in zijn zakdoek; daar wilde hij zijn kinderen blij mee maken. Want het was toen in die tijd voor zulke mensen armoe troef. Jan verstopte toen het brood in wat gras om weer mee te nemen als hij terug kwam.

150 JAAR CAFÉ HAMMINGH

In het kader van 150 jaar Hammingh plaatsen we een interview van Aafke Steenhuis met Egbert Hammingh uit 1999.

Bron: internet

Op 31 december 2000 overleed Egbert Hammingh, de legendarische eigenaar van het café in Garnwerd. Hij is 83 jaar geworden. Een jaar voor zijn dood was schrijfster Aafke Steenhuis een middag bij hem op bezoek.

Vier generaties lang zijn de Hamminghs kroegbaas in Garnwerd geweest. Breed en uitnodigend als een dikke moeke staat het café op de Reitdiepdijk. De ingang is in het midden, zoals in veel Groningse huizen. Boven de deur is een frivool balkon. De gelagkamer is nog net als in mijn jeugd: een kleine tap, houten tafels en stoelen en schilderijen van de paardenschilder Otto Eerelman aan de muur. Egbert Hammingh is, sinds ik als kind in zijn café kwam, weinig veranderd: een grote, gebruinde kerel met witte manen en helblauwe, twinkkelende ogen achter brillenglazen.

Het café, dat voor de Tweede Wereldoorlog ook veerhuis, scheepssloperij, taxibedrijf en boerderij was, heeft kunstenaars geïnspireerd tot de mooiste schilderijen, vooral de schilders van De Ploeg, zoals Jan van der Zee, Johan Dijkstra en George Martens.

Egbert Hammingh heeft zijn hele leven schepen voorbij zien varen en boeren en vissers in zijn café gehad. 'Hoe mijn opa het voor elkaar heeft gekregen om een café boven op de dijk te zetten, ben ik nooit te weten gekomen. Het was in hetzelfde jaar als de sluis in Zoutkamp werd gebouwd, in 1876. Wij hebben na de oorlog het café van mijn ouders overgenomen. De scheepssloperij was toen al een afgedane zaak.' Hij vertelt over de boeldagen in zijn jeugd, als het hout en ijzer van gesloopte schepen geveild werd. Zijn vader was maanden bezig om oude pramen, spitsen, tjalken, botters en beurtschepen in het noorden op te kopen en ze naar Garnwerd te brengen. 'Ik ben een keer met mijn pa meegegaan naar Urk. Daar lag een zootje afgedankte botters. We hebben er negen in één keer gekocht en die aan elkaar vastgebonden. Een sleepboot heeft ze een eind gesleept. Hier zijn ze gesloopt. Er waren botters bij die nu twee ton waard zijn! Doodzunde, achteraoef!'

Op de eerste zaterdag in mei kwamen mensen van heinde en verre met paard en wagen naar het café om houtstapels te kopen. De dorpsomroeper ging rond: 'Bouldag bie diek zal op slag beginnen!' De hele dag was het feest. Er waren spelletjes, zoals koekhappen, en de kinderen hadden hun zondagse kleren aan. De houtstapels werden 's avonds op het biljart ver-

kocht. De oetmiender, de veilingmeester, vertelde eerst een bak, en dan begon het. In 1943 vond de laatste boeldag plaats. Tien jaar eerder, toen er een brug over het Reitdiep werd gebouwd, had het café ook al een deel van zijn bestaan verloren, de veerpont.

Mooi leven

‘Mijn vrouw en ik hebben na de oorlog een stuk of wat koeien gekocht en land gehuurd,’ vertelt Hammingh. ‘We hadden zelf al een kilometer lang stuk dijk, tot aan de Wetsingersluis toe. Daar lieten we ons vee lopen. Het boeren werd ons hoofdbestaan. Die koeien moesten natuurlijk gemolken worden. Met een fietskarretje waarop zes melkbussen stonden, kon ik net door de hekken. We haalden hele vrachten hooi van de dijk, de schuine kanten maaide ik ook. Wat hebben we een bult onnut werk gedaan.’

‘Ik had ook een taxivergunning. Bij nacht en ontij was ik bij pad, een zuster halen als er een kind geboren was, achter een dokter

aan, mensen naar het ziekenhuis in Groningen brengen.’ Hij is even stil. ‘Toch hebben we een mooi leven gehad.’ Hij vertelt hoe hij als kind aan de dijk speelde en alle boten in het Reitdiep kende.

Beurtschipper

‘In mijn jeugd had ieder dorp een beurtschipper. De meeste schippers hadden een motorbootje, maar het beurtschip van Garnwerd had zeilen, het was een stijlsteven van veertig ton. Het voer elke dag naar het Hoekje van Ameland in de stad, en naar het Hoge en het Lage der A. Daar waren de graanpakhuizen. Al die beurtschepen, van Zoutkamp, Houwerzijl, Leens, Warfhuizen en Molenrij kwamen hier langs. Vaak met vee. Die beurtschippers moesten soms voor het hele dorp boodschappen doen. Ze kregen de gekste opdrachten, van gereedschap en bakkersgist tot aan jurken en bus-tehouders toe. Zo’n schipper keek dan in de textielwinkel de vrouwen bijlangs en wees: zo ongeveer die maat moet het wezen.

En dan zie ik de trekschuiten voor me, die voortgetrokken werden door soms wel drie of vier voorovergebogen mannen in een lijn. Ook vrouwen trokken de lijn. ‘Een schipper die van zijn vrouw houdt, houdt haar voor ogen’ was het gezegde. Die lui gingen bij ons café aan. Een jenevertje, vaak met een paar druppels roodbitter of Catsbitter erin, om weer kracht op te doen. Twee keer per week kwam de stoomboot uit Zoutkamp langs. De eerste klas had rood pluche en de tweede klas houten banken. Een dambord op tafel, zodat de pas-sagiers zich konden vermaken. In de salon zaten de zaadcommissionairs, die met een

wit zakje zaad over de schouder naar de korenbeurs in Stad gingen; daar zetten ze die zak, een beetje opengekruld, voor zich op tafel zodat de boeren konden keuren. Die boot was stampvol in de vrije week in mei, als de dienstmeiden en knechten hun loon van een jaar gebeurd hadden en naar de meikermis in Stad gingen. 's Avonds op de terugweg bij ons in de kroeg hadden ze al heel wat spraakwater op. Ook Zoutkamper vissers voeren langs met hun roeivletjes met schol. Die vissen sprongen nog in de kisten. Eén keer per week reed een Zoutkamper hier in een witte kiel met een wit zinken bakje op z'n fiets door het dorp en riep "Gernoat! Gernoat!" Wij kregen dan een dubbeltje van moeke en mochten een kop garnalen halen. "Pas op dat hij niet z'n duim in het kopje houdt!"'

Geen vetpot

Hammingh zit vol verhalen over z'n café. 'Er werd veel gedronken vroeger. In het café, maar ook thuis. Vaak kwamen er vrouwen aan de deur om een half kan jenever of een dubbel maatje voor hun man, maar het gebeurde ook wel dat die vrouwlui het zelf opdronken. In de bovenzaal van het café werden feesten gehouden, bruiloften, toneelavonden, de rederijdersvereniging lo Vivat, het ziekenfondsfeest, het spaarbankfeest, avonden van 't Nut voor 't Algemeen. Het was geen vetpot bij ons. Maar de arbeiders in het dorp leden echte armoede. Bij zaterdag was er werk, maar na het bieten rooien was er niks meer te doen, dan stonden ze bij onze doorrit bij elkaar te kringeltje spugen en elkaar de gek aan te steken.'

Na de laatste gast

Hammingh gaat verzitten op z'n stoel als hij over de veranderingen in Garnwerd vertelt. 'In de jaren zestig begon de recreatie op te komen. Er kwamen een zwembadje en een jachthaven in het Reitdiep, bootjes, een campinkje, mensen uit de stad. Het café begon echt te lopen. De eerste nieuwkomers waren niet de makkelijksten, ze wilden rust, trokken zich niks aan van de oude dorpelingen en ze hadden net allemaal wat meer geleerd als wij. Ze wisten precies welke juridische regels ze moesten gebruiken om hun zin door te zetten. Het heeft gebroeid in het begin. We waren er niet gelukkig mee. Later veranderde dat. Door hun toedoen zijn de meeste oude huisjes gered. Wij wilden al die oude rommel slopen, maar zij zagen er wat in.'

Het café werd steeds bekender. 'We hebben prinses Margriet op de thee gehad, die heeft bij ons op de rooie stoeltjes gezeten, en ook koningin Beatrix is hier geweest, die ging in Garnwerd bij een beeldhouwer op bezoek.' In 1982 zijn Hammingh en zijn vrouw met het café gestopt. 'We werden vijftenzestig en hadden altijd zo'n verschrikkelijk werkzaam leven gehad. We konden een mooi huisje aan de rand van het dorp kopen. "Na de laatste gast" heet ons huis.'

**150 JAAR
CAFÉ HAMMINGH**